

Vigo e O Grove unidos por Jenaro de la Fuente: A historia oculta trala casa do poeta Luis A. Mestre

Por: Francisco Meis Durán

A casa do poeta Luís A. Mestre, no Grove, constitúe unha peza singular da arquitectura local que mantivo a súa integridade case intacta ata o ano 2009. Porén, na década posterior, a propiedade derivou nun estado de ruína debido ao abandono e á falta de mantemento. Esta situación viuse agravada pola desidia das administracións local e autonómica, que ignoraron as reiteradas advertencias e omitiron o seu deber de velar pola protección do patrimonio cultural permitindo a degradación, por parte da propiedade, dun legado que tiñan a obrigaón legal de tutelar. Trátase dunha obra única, proxectada por un dos “arquitectos de facto” máis influentes da Galicia de entreséculos: o mestre de obras **Jenaro de la Fuente Domínguez**. Para entender como un dos proxectistas máis relevantes da época chegou a crear unha obra tan icónica na vila, é preciso analizar os antecedentes e as motivacións que o impulsaron a creala no Grove a finais do século XIX.

Esta vinculación forxouse a través da familia Mestre, que na década de 1880 alternaba a súa residencia entre Vigo e o Grove. Durante os meses estivais, a familia desprazábase á localidade para xestionar o balneario da Toxa; un complexo termal administrado por Luis Mestre Roig e cuxa xerencia desempeñaba o pai do editor de Vida Gallega, o empresario Carlos Solá de Haz.

Foi no contexto urbano de Vigo onde se consolidou a confianza co proxectista xa que no ano 1885, a familia decidiu edificar nun soar da céntrica rúa Velázquez Moreno confiando o deseño da súa vivenda a un profesional que xa destacaba pola espectacular presenza das súas obras. Este encargo inicial na cidade olívica sería o preludio da pegada arquitectónica que o mestre de obras deixaría máis tarde no noso municipio. Para Carlos Solá de Haz e a súa muller, Luisa Mestre Hernández, o facultativo mestre de obras proxectou un edificio ecléctico entre medianeiras de carácter sobrio, empregando materiais locais para unha estrutura orixinal de planta baixa e dúas alturas. Segundo o reputado investigador Jaime Garrido Domínguez, o arquitecto admitía na memoria presentada ao Concello a posibilidade de que o propietario non chegase a completar o segundo piso, un temor que resultou infundado xa que a obra concluíuse na súa totalidade.

Aínda que o inmoible chegou aos nosos días con modificacións que alteraron a súa estrutura orixinal —como a adición dunha terceira planta que rompe a coherencia estética do conxunto—, unha rehabilitación recente permitiu recuperar a esencia dos baixos da fachada baseándose nos planos orixinais. A pesar destas transformacións, o edificio segue sendo o testemuño físico da vivenda onde transcorreu gran parte da vida do mozo escritor e editor Jaime Solá e os seus irmáns. Foi nesas mesmas dependencias onde, con toda probabilidade, se instalou o taller, as oficinas e a redacción do seu influente xornal, *El Noticiero Gallego*.

Na actualidade, a casa de Velázquez Moreno segue en pé, conservando a súa beleza orixinal e formando parte do patrimonio histórico de Vigo. Aínda que xa non pertence á familia Mestre, segue evocando a memoria dunha época e dunha familia que viviu a cabalo entre o Grove mariñeiro e a cosmopolita cidade de Vigo de finais do século XIX.

A exitosa execución deste inmoible en Vigo guinda un dato relevante e fundamental para comprender a orixe da

Casa da rúa Velázquez Moreno. Vigo

casa do Grove: a sólida relación profesional e de confianza establecida entre Jenaro de la Fuente e a familia dos Mestre. Esta sintonía levou aos propietarios a recorrer novamente a él case unha década despois. Nesta ocasión, o encargo consistía en proxectar as novas vivendas familiares, pero trasladando a súa linguaxe arquitectónica á contorna costeira da vila do Grove. Este novo proxecto non só reafirmaría a mestría de *De la Fuente*, senón que dotaría á localidade dunha das súas pezas arquitectónicas máis singulares, hoxe lamentablemente ameazada pola ruína ante a impasibilidade da administración.

Deste xeito, o proxectista firma en 1895 o deseño da vivenda de Luis A. Mestre, unha operación realizada probablemente por mediación do seu cuñado, Carlos Solá de Haz. No entanto, as investigacións suxiren que a intervención de Jenaro de la Fuente na localidade foi máis ambiciosa do que os rexistros conservados indican inicialmente; sospeitamos que construíu en realidade dúas vivendas para a familia. Deste conxunto, lamentablemente, só queda constancia documental e física da casa do poeta. A outra edificación, pertencente a Carlos Solá e a súa esposa Luisa Mestre (irmá de Luis A. Mestre), tería sido proxectada apenas uns meses ou anos antes, pero foi destruída na década dos corenta para levantar sobre os seus cimentos a chamada *A Torre da familia Lores*. Esta perda previa subliña, se cabe, a importancia excepcional da casa de Luis A. Mestre como o último vestixio do legado de Jenaro de la Fuente na arquitectura civil do Grove.

Vivenda do poeta Luis A. Mestre proxectada por Jenaro de la Fuente Domínguez

Para entender a dimensión real deste legado, debemos considerar que o conxunto monumental que posuía o Grove a principios de século incluía dous proxectos de Jenaro de la Fuente Domínguez. Se ben estas construcións non pretendían competir en escala coas súas maxestosas obras da cidade olívica, constituían dous exemplos nítidos da súa linguaxe arquitectónica. Tratábase dun desenvolvemento máis contido e económico, pero fielmente herdeiro do estilo francés decimonónico que o mestre de obras dominaba con mestría. Estas vivendas representaban unha adaptación da elegancia urbana á tipoloxía local, demostrando que incluso nos seus proxectos máis sobrios, *De la Fuente* mantiña unha coherencia estética e unha calidade técnica excepcionais.

Durante moito tempo, a autoría desta obra permaneceu no terreo das hipóteses; parecía que nunca coñeceríamos con certeza o nome do proxectista nin atoparíamos un documento que despexase as especulacións históricas. Porén, o destino —sempre teimudo— permitiu que a verdade saíse á luz grazas ao labor de investigación no arquivo do arquitecto realizada por **Jesús Ángel Sánchez**, doutor e catedrático da Facultade de Xeografía e Historia da Universidade de Santiago de Compostela. Foi o profesor Sánchez quen nos facilitou o documento definitivo que identifica ao autor da obra do Grove. A proba irrefutable reside no libro de contabilidade orixinal que se conserva no arquivo persoal dos herdeiros de Jenaro de la Fuente Domínguez. En dito rexistro, con data de 14 de decembro de 1895, figura a seguinte anotación literal que confirma o encargo e a autoría:

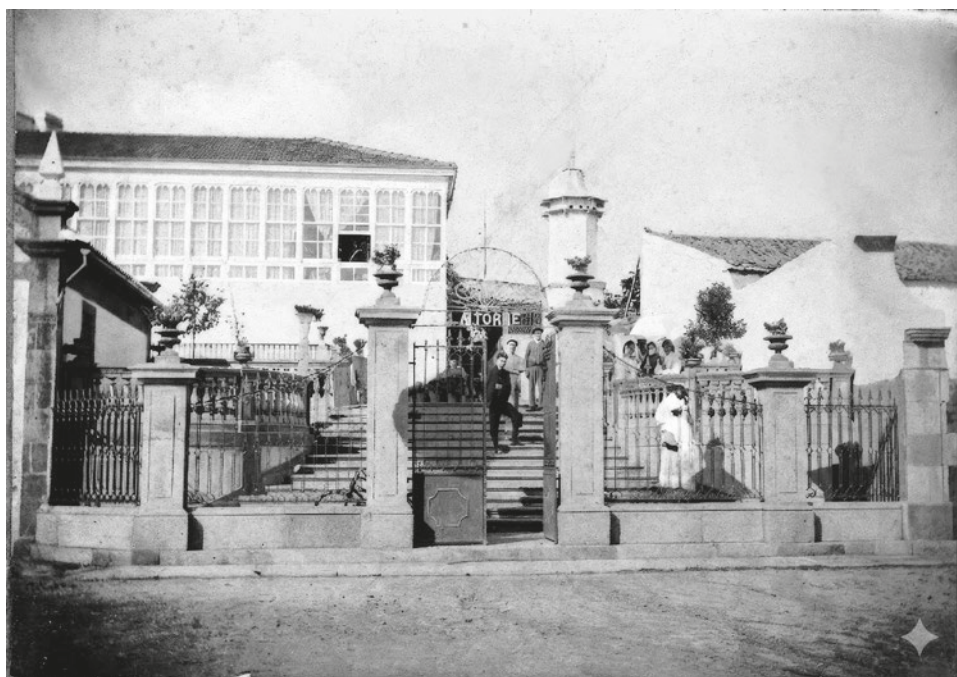
“Terminación para la casa que construye en el Grove D.Luis A.Mestre.”

Con esta escueta pero reveladora anotación, Jenaro de la Fuente deixaba meridianamente claro o peche da liquidación dos honorarios pendentes que o poeta lle aboaría a mediados de decembro. Deste asento contable dedúcese, por tanto, que a edificación da vivenda concluíu a finais de 1895. A relevancia desta data non é menor: nese mesmo mes, e apenas uns días

máis tarde, o mestre de obras deixaba constancia no mesmo libro da liquidación doutra das súas creacións máis insignes: a maxestosa casa de Prudencio Nandín, situada na céntrica Praza de Compostela da cidade olívica. Este paralelismo documental non só ratifica a autoría, senón que sitúa á casa do Grove no mesmo plano cronolóxico e creativo que as grandes obras que transformaron a paisaxe urbana de Vigo a finais do século XIX.

A OUTRA OBRA DESAPARECIDA DE JENARO DE LA FUENTE: A CASA SOLÁ MESTRE

Aínda que a proba documental confirma a casa de Luis A. Mestre, a análise arquitectónica obríganos a mirar máis alá. Como se mencionou, existiu unha segunda edificación, a da súa irmá, cuxa autoría, por analogía formal, debe atribuírse tamén a Jenaro de la Fuente. O elemento máis revelador da construción desaparecida era a súa escaleira, un recurso que

Inmable desaparecido de Luisa Mestre Hernández, proxecto atribuído a Jenaro de la Fuente Domínguez (finais do s. XIX)

o arquitecto desenvolvería con mestría en proxectos de gran envergadura como o Pazo de Lourizán ou o Gran Hotel de Mondariz. Nestes edificios, as escaleiras e as terrazas abertas non son meros accesos, senón os verdadeiros protagonistas da fachada principal. Este esquema repetíase na vivenda proxectada para a familia Solá Mestre no Grove; a súa entrada, de carácter monumental, derramábase nunha ampla estrutura escoltada por dúas terrazas a dereita e esquerda. Esta base servía de preámbulo a unha construción máis sobria onde a galería se erixía como o elemento central e distintivo.

Esta configuración, única e radicalmente distinta a calquera outra construción na armazón urbanística mariñeira do Grove da época, reforza a tese dunha autoría compartida. Ambas

vivendas representaban un fito de modernidade sen parangón na contorna local, consolidando a pegada de Jenaro de la Fuente Domínguez no noso patrimonio local. No caso da vivenda do Grove, a galería corrida, despoñida de ornamentación superflua, remite directamente a modelos similares executados polo autor. Esta solución técnica lembra á fachada frontal do Hotel-Balneario Acuña en Caldas de Reis, na súa cara orientada ao río Umia, ou á galería de madeira que proxectou en 1895 para o inmable de Andrés Pérez, situado na intersección da rúa Urzaiz coa baixada á estación de Vigo.

Chegados a este punto, a historia documental encóntrase coa memoria oral a través dunha frase transmitida de xeración en xeración entre os grovenses. Marianita Solá Mestre, única filla do matrimonio, adoitaba comentar ao lembrar a vivenda familiar, pequena e sobria:

«...Miña nai gastou todos os cartos na entrada».

Este testemuño familiar cobra hoxe un novo sentido técnico. É moi probable que a irmá do poeta, fascinada pola elegancia da época, se namorase da maxestade daquelas escaleiras que Jenaro de la Fuente deseñara para o Gran Hotel de Mondariz, esixindo para a súa residencia no Grove unha entrada que replicase, a menor escala, aquel símbolo de distinción e modernidade.

AGRADECEMENTO

Ao arquivo xestionado pola familia de Jorge Alonso de la Fuente e ao profesor Jesús Angel Sánchez García.